

Καλοκαιρινά ημερολόγια

Γωγώ Παντουβάκη - 09/09/2020

Μοτέλ Ξενία, το φάντασμα του μοντερνισμού στην παραλία του Καρτερού

Στη μεταπολεμική Ελλάδα της δεκαετίας του '50, ο Άρης Κωνσταντινίδης, εκπαιδευμένος στις αρχές του μοντερνισμού στο Πολυτεχνείο του Μονάχου και πρόεδρος του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού από το 1957, αναλαμβάνει το πρόγραμμα "Ξενία". Το πρόγραμμα, που ξεκινά λίγο νωρίτερα υπό την εποπτεία του Χαράλαμπου Σφαέλλου, έχει σαν στόχο τη δημιουργία και λειτουργία ενός δικτύου τουριστικών καταλυμάτων σε όλη τη χώρα, επιλέγοντας κυρίως πόλεις, κωμοπόλεις και νησιά με λιγότερους επισκέπτες.

Τα συγκροτήματα που δημιουργούνται ονομάζονται Ξενία, επικαλούμενα τον Ξένιο Δία, πατέρα των θεών και προστάτη της φιλοξενίας. Η ιδέα του Κωνσταντινίδη είναι να μεταφραστούν και να εφαρμοστούν μέσα από αυτό το πρόγραμμα οι αξίες του μοντερνισμού στο ελληνικό τοπίο. Προσπάθησα να ανακαλύψω το σωστό και το αναγκαίο για τον συγκεκριμένο τόπο που με γέννησε και τη συγκεκριμένη στιγμή της ζωής του, γράφει

στα κείμενά του.

Το μοτέλ Ξενία Καρτερού στο Ηράκλειο της Κρήτης, σχεδιασμένο από τον ίδιο τον Κωνσταντινίδη, αποτελεί ένα μοναδικό παράδειγμα αυτής της αρχιτεκτονικής. Μιας αρχιτεκτονικής ήπιας και με σεβασμό ενταγμένης στο περιβάλλον που τη φιλοξενεί, τόσο το φυσικό όσο και το κοινωνικό. *Αρχιτεκτονική που ζει με τη φύση γύρω της*, όπως είναι το αίτημα του Κωνσταντινίδη.

Η διαδρομή που ακολουθεί ο επισκέπτης από την πόλη του Ηρακλείου για να προσεγγίσει το Ξενία στον Καρτερό, ακολουθώντας την παλιά εθνική οδό, έχοντας στο δεξί του χέρι το άνυδρο Κρητικό τοπίο με το έντονο ανάγλυφο και στο αριστερό το βαθύ μπλε του Κρητικού πελάγους, είναι μια καλά σχεδιασμένη εισαγωγή στο χαρακτηριστικό φυσικό περιβάλλον του νησιού.

Αμέσως πριν τη μινωική “Έπαυλη των Κρίνων” στο επίνειο της Κνωσού, την Αμνισό, αντικρίζει -πάνω στη θάλασσα, στην παραλία του Καρτερού ποταμού- το μοτέλ Ξενία. Μπορεί ήδη να αντιληφθεί από τον κεντρικό δρόμο τους διακριτούς όγκους με τις επίπεδες στέγες και τις μεγάλες αυλές.

Η σύνθεση ακολουθεί το αρχέτυπο του μινωικού ανακτόρου με τον προαύλιο προστατευμένο χώρο, που λειτουργεί ως μετάβαση από τη φύση προς το χτισμένο, την περικλειστη μεγάλη αυλή, γύρω από την οποία αναπτύσσονται οι πτέρυγες, τον σεβασμό και την αρμονική ένταξη στο φυσικό περιβάλλον.

Ο άξονας που σε οδηγεί από τον κεντρικό δρόμο προς το συγκρότημα δημιουργεί το πρώτο κάδρο για το υδάτινο τοπίο. Αριστερά αναπτύσσεται το σύνολο των δωματίων και δεξιά των κοινόχρηστων χώρων. Οι επιμήκεις στοές που σχεδιάζονται μπροστά από τις πτέρυγες, δημιουργούν τους απαραίτητους και εξαιρετικά λειτουργικούς για το κλίμα του τόπου ημιυπαίθριους χώρους. Μέσα από το περίγραμμά τους, καθώς κινείται κανείς, σχηματοποιούνται αλληπάλληλα κάδρα όρασης της σύνθεσης αλλά και του τοπίου. Εικόνες που καθιστούν το απλό και λιτό στην έκφραση αρχιτεκτόνημα, συνάμα ενδιαφέρον και πολύπλοκο στον τρόπο που

βιώνεται, με διαρκείς οπτικές εκπλήξεις που επιτρέπουν πολυποίκιλες χωρικές αναγνώσεις.

Το σύμπλεγμα συντίθεται από ισόγεια κτίσματα γύρω από έναν εσωτερικό κήπο, σε μια έκταση περίπου 86.000 τ.μ. Χτισμένο σε ένα ειδυλλιακό και αξιοπρόσεκτο σκηνικό, με τη θάλασσα να απέχει μόλις 300 μέτρα προς τον βορρά και το βραχώδες κρητικό τοπίο της ενδοχώρας να υψώνεται στον νότο.

Οργανισμός που ζει με το τοπίο.

Η οριζοντιότητα των γραμμών, η απλότητα και ο μινιμαλισμός της σύνθεσης, εκφράζουν την ελάχιστη χειρονομία μέσα από την οποία ο νέος “οργανισμός” δεν επιχειρεί να προβληθεί προκλητικά ή να εντυπωσιάσει επιδεικτικά. Αντίθετα, ενσωματώνεται με έναν σχεδόν αυτουόητο τρόπο στη φύση που του φιλοξενεί σε μία αρμονική συμβίωση.

Το συγκρότημα στον Καρτερό συνοψίζει με ιδεατό τρόπο πολλά από τα χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής του Άρη Κωνσταντινίδη.

Χτισμένο σε υπέροχο φυσικό φόντο έπειτα από μελέτη και ουσιαστική εκμετάλλευση στον σχεδιασμό των κλιματολογικών συνθηκών του τόπου, προβάλλει την κατασκευαστική αρτιότητα και την ανάδειξη του ιδιαίτερου χαρακτήρα και της μοναδικής φυσιογνωμίας του κάθε υλικού που χρησιμοποιείται στην κατασκευή, με τη μεγαλύτερη δυνατή κατασκευαστική και μορφολογική συνέπεια. Κάθε χαρακτηριστικό μελετάται προσεκτικά. Με έμφαση στη βέλτιστη δυνατή λειτουργική οργάνωση των κατοίψεων, την ταύτιση του λειτουργικού με τον κατασκευαστικό κάρναβο, τη λιτότητα της έκφρασης, τη διάκριση των δημόσιων από τις πιο ιδιωτικές λειτουργίες, τη σύνδεση του μέσα με το έξω σε ένα οργανικό σύνολο, την οργάνωση της κίνησης, την τυποποίηση των όμοιων χώρων.

Στον σχεδιασμό είναι επίσης εμφανείς οι επιρροές των μορφών της ανώνυμης αρχιτεκτονικής, που διατρέχουν όλη τη δουλειά του Κωνσταντινίδη, σε μια συστηματική προσπάθεια να προσεγγίσει μια αρχέτυπη και διαχρονική αρχιτεκτονική γλωσσική έκφραση.

Με τα λόγια του ίδιου: *Το αληθινό δεν είναι παρά εκείνο που μπορεί να επαναλαμβάνεται και να ξαναγίνεται σαν να ξαναγεννιέται. Μια τυπική διάταξη και κατασκευή, η αναζήτηση για το αληθινά αληθινό οδηγεί σε έναν τύπο, έναν κανόνα.*

Η εύκολη πρόσβαση τόσο στη φύση και τα αξιοθέατα όσο και στο κοντινό αστικό κέντρο, είναι κυρίαρχο επίσης στοιχείο της μελέτης. Τα Ξενία είναι εξάλλου σε όλες τις περιπτώσεις σχεδιασμένα ως σημεία συνάντησης των φιλοξενούμενων και των κατοίκων μιας περιοχής. Οι κοινόχρηστοι χώροι (εστιατόρια, καφετέριες, μπαρ) είναι, επομένως, προσβάσιμοι και στην τοπική κοινωνία.

Τα Ξενία αποδεικνύονται στην εποχή που δημιουργούνται επιτυχημένα τόσο σε οικονομικό όσο και σε πολιτιστικό επίπεδο, καθώς η Ελλάδα ανακαλύπτει τις δυνατότητες της τουριστικής ανάπτυξης και της οικονομικής της εκμετάλλευσης. Το 1967 τα πάντα ανατρέπονται. Ο Άρης Κωνσταντινίδης παραιτείται από τη θέση του λόγω της χούντας. *Έτσι μου φάνηκε ότι έπρεπε να κάνω μετά το πραξικόπημα, είναι τα λόγια του.*

Οι νέοι επικεφαλής του οργανισμού, σε σύμπλευση με το γενικότερο πνεύμα των συνταγματάρχων, προωθούν μια επιθετική μορφή μαζικού τουρισμού, όπου η Ελλάδα παρουσιάζεται ως ο τόπος των τριών S: sea, sun, sex. Τα Ξενία τροποποιούνται προκειμένου να συμβαδίσουν με τις νέες συνθήκες. Δεν γλιτώνουν ούτε από το γνωστό “πανωσήκωμα”. Επιπλέον όροφοι προστίθενται, χωρίς να δοθούν χρήματα για συντήρηση ή επισκευές. Οι επεκτάσεις χτίζονται με προχειρότητα και με υλικά κατώτερης ποιότητας, προκαλώντας τεράστια επιβάρυνση στις αρχικές κατασκευές και επιταχύνοντας έτσι την αποσύνθεσή τους. Μερικά χρόνια μετά τη δικτατορία, τα ξενοδοχεία Ξενία αφήνονται στην τύχη τους.

Το Μοτέλ Ξενία στον Καρτερό δεν έχει ξεφύγει από αυτήν τη μοίρα. Το Υπουργείο Πολιτισμού κήρυξε το κτίριο διατηρητέο, έπειτα από πιέσεις της τοπικής κοινωνίας και των συλλόγων αρχιτεκτόνων, αφήνοντάς το παρόλα αυτά να καταρρέει σε έναν δρόμο ίσως χωρίς επιστροφή. Ο χώρος έχει βανδαλιστεί, οι ζημιές μοιάζουν να είναι ανεπανόρθωτες, η βλάστηση είναι σχεδόν νεκρή.

Το κτίριο είναι ένα κουφάρι, ανοίκειο απομεινάρι της αίγλης παλαιότερων εποχών, σύμβολο αιχμηρό μιας κοινωνίας που στράφηκε στον εύκολο και γρήγορο πλουτισμό, χωρίς κόπο αλλά κυρίως χωρίς πρόγραμμα. Σύμβολο εγκατάλειψης και συστηματικής απαξίωσης του παρελθόντος, με απώτερο στόχο την οικονομική και μόνο εκμετάλλευσή του.

Ο Άρης Κωνσταντινίδης απεβίωσε το 1993, έχοντας εκφράσει σε κείμενά του την απελπισία και τον πόνο που του προκάλεσε η τύχη των κτιρίων του στα χέρια του κράτους, καθώς και τη δυσκολία να συνεργαστεί με το διογκούμενο ελληνικό δημόσιο.

Τι έχει αλλάξει σήμερα; Μήπως οφείλουμε σεβόμενοι αυτή την κληρονομιά να την αξιοποιήσουμε ουσιαστικά και δημιουργικά; Μήπως η συντήρηση και επαναχρησιμοποίηση των συγκροτημάτων Ξενία, όπως αυτό στον Καρτερό, θα έδινε μια νέα πνοή και στην αισθητική τού τουριστικού προϊόντος που διαρκώς παρουσιάζεται ως η “βαριά βιομηχανία” της χώρας μας;

Μελετώντας τις αρχετυπικές διατάξεις, τους σαφείς και αναγνώσιμους κατασκευαστικούς τρόπους όπως έχουν διερευνηθεί και εκφραστεί στα Ξενία, μπορούμε ίσως να φτάσουμε στο σημερινό “ιδανικό

αρχιτεκτόνημα” που αναζητούσε και ο Κωνσταντινίδης. Έναν αρχιτεκτονικό τρόπο που μπορεί να δώσει διαφορετικά αλλά πάντα λειτουργικά αρχιτεκτονικά έργα, με στόχο την άνετη και ευχάριστη διαβίωση.

Κρήτη, Αύγουστος 2020

-Οι φωτογραφίες του Ξενία του 1966, όπως και οι φράσεις του Άρη Κωνσταντινίδη είναι από το βιβλίο Άρης Κωνσταντινίδης, Έργα + Κατασκευές, εκδόσεις Άγρα 1981

-Οι φωτογραφίες της σημερινής κατάστασης είναι της Γ. Παντουβάκη.